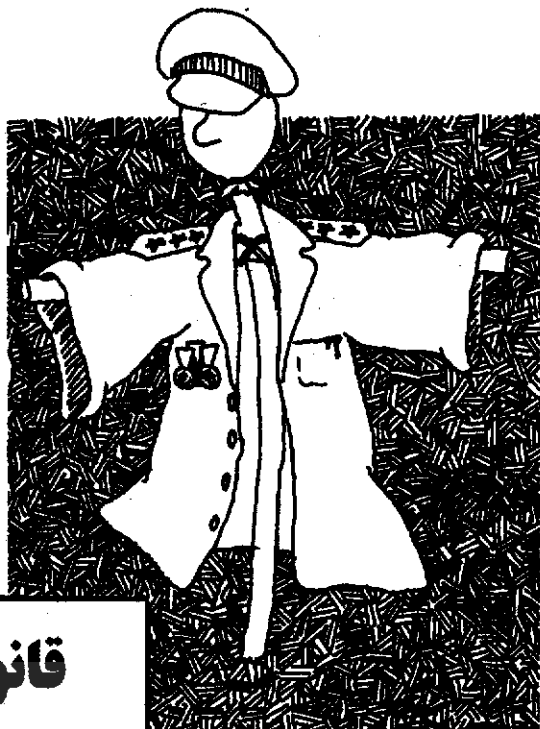

محمد موحد
قاضی دادگستری

آشنایی با:

قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح

(قسمت هفتم)

همچنین در ماده ۱۶ آیین نامه مزبور آمده است:

«چنانچه مقام معظم فرماندهی کل قوا تمام یا قسمتی از اختیارات خود را به شخص دیگری تفویض فرماید دستورات آن شخص در حدود اختیارات تفویض شده لازم الاجرا خواهد بود.»

بنابراین روشن شد که همه اختیارات در نیروهای مسلح متعلق به فرماندهی معظم کل قواست که باصلاحدید معظم له بخشی از آن اختیارات به فرماندهان ارشد و از آن طریق به فرماندهان رده های پایین تر منتقل می گردد. پس هر فرمانده وقتی می تواند اعمال فرماندهی کند که بر اساس اوامر فرماندهان مافوق خودش و بامجاز آنها به این سمت منصوب شده باشد و همچنین اگر فرماندهی بر اساس اوامر فرماندهان مافوق از اعمال فرماندهی منع شده باشد و یا از سمت خود برکنار شده باشد، دیگر حق ندارد فرماندهی قسمتی را که قبلاً به عهده داشته ادامه دهد.

مستنداً به ماده ۲۱ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح، نظامیان مزبور برای ارتکاب این جرم به حبس از دو تا ده سال محکوم می شوند و چنانچه به سبب برعهده گرفتن فرماندهی یا ادامه آن جرم دیگری مرتکب شوند به مجازات آن جرم نیز محکوم خواهند شد. به عنوان مثال اگر نظامی موصوف بااعمال فرماندهی یا ادامه آن، باعث شود منطقه ای از مناطق تحت حفاظت او به تصرف دشمن درآید و یا به هر نحوی باعث شود به جبهه خودی لطمه ای وارد آید ممکن است بعنوان محارب محکوم شود.

در شماره قبل به تشریح مواد ۱۵ تا ۲۰ از فصل سوم قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح (جرایم برخلاف تکالیف نظامی) پرداختیم. اینک به ادامه این بحث می پردازیم.

«عهدہ دارشدن یا ادامه دادن فرماندهی بدون مجوز قانونی»

ماده ۲۱: هر نظامی که بدون امر یا مجوز قانونی فرماندهی قسمتی را به عهده گیرد و یا برخلاف امر مافوق فرماندهی قسمتی را ادامه دهد، به حبس از دو تا ده سال محکوم و چنانچه مرتکب جرایم دیگری گردد به مجازاتهای آن جرایم نیز محکوم خواهد شد.

امر فرماندهی در نیروهای مسلح از اهمیت و اعتبار ویژه ای برخوردار است. هر فرمانده یارنسی در سلسله مراتب فرماندهی اختیاراتی دارد که این اختیارات مصوب، از طرف فرماندهی معظم کل قوا تفویض شده است. پس هیچ فرمانده یارنسی در نیروهای مسلح بدون تفویض اختیار از سوی فرماندهی معظم کل قوا از خود اختیاری ندارد.

در ماده ۱۵ آیین نامه انضباطی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی چنین آمده است:

«فرماندهی کل نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران با مقام معظم رهبری (ولایت فقیه) است.

فرماندهان، رؤسا و مدیران در تمام سلسله مراتب در حدود اختیارات مصوب سازمانی از طرف معظم له، فرماندهی، ریاست و یا مدیریت خواهند داشت.»

هرگاه دستور که صادر می‌گردد خلاف شرع مقدس اسلام و قوانین مقام معظم فرماندهی کل قوا باشد، قابل اجرا نبوده و دستوردهنده مسئول و قابل پیگرد است.

«لغو دستور»

ماده ۲۲ - هر نظامی که اوامر فرماندهان یاروسای مربوطه را لغو نماید به ترتیب زیر محکوم می‌شود.

۱- هرگاه از امر حرکت به طرف دشمن یا محاربین و فسدین امتناع ورزد و مخالف مقررات عمل نماید در صورتی که حاکی از همکاری با دشمن باشد و یا موجب افساد واخلال در نظام و یا شکست جبهه اسلام گردد در حکم محارب و در غیر این صورت به حبس از سه تا پانزده سال محکوم می‌شود.

۲- اگر مخالف با مقررات در ناحیه ای باشد که در آن حالت جنگی یا محدودیتهای ضروری اعلام شده باشد و آن مخالفت مربوط به امور جنگی یا مقررات حالت محدودیتهای ضروری باشد در صورتی که عمل او موجب افساد واخلال در نظام و یا شکست جبهه اسلام نباشد به حبس از دو تا ده سال محکوم می‌شود.

ماده ۲۳- تخلف از قوانین و مقررات نظامی و انتظامی لغو دستور محسوب می‌شود و چنانچه در قانون مجازات خاصی برای آن در نظر گرفته نشده باشد مرتکب به حبس از دو ماه تا دو سال محکوم می‌گردد.

بصره ۱- تخلفات انضباطی موضوع آیین نامه های انضباطی از شمول این ماده مستثنا می‌باشد.

بصره ۲- چنانچه مخالفت با مقررات مربوط به منع ازدواج یا اتباع بیگانه یا اتباع بیگانه ای که به سبب ازدواج تبعه ایران محسوب می‌شوند و یا منع عضویت در سازمانها یا جمعیتها و احزاب سیاسی یا منع دخالت و شرکت در دسته بندی ها یا مناقشه های سیاسی باشد، به حبس از شش ماه تا سه سال و اخراج از خدمت و استرداد هزینه های تحصیلی در صورت عدم انجام تعهد مقرر محکوم می‌شود.

«شرح مواد ۲۲ و ۲۳»

در ماده ۲۲ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح بحث پیرامون لغو اوامر فرماندهان یاروسای مربوط می‌باشد

در حالی که در ماده ۲۳ تخلف از قوانین و مقررات نظامی و انتظامی که لغو دستور شمرده می‌شود مطرح شده است.

الف: لغو اوامر فرماندهان یاروسای مربوط

لغو در لغت به معنای سخن

بیهوده، باطل، هر چیز بی فایده و آنچه به حساب و شماره نیاید می‌باشد. (۱) اوامر جمع امر است و امر به معنای فرمان می‌باشد. (۲)

فرمان در فرهنگ نیروهای مسلح و مطابق آیین نامه انضباطی آن نیروها انحصاراً به تدابیر، دستورات و مصوبات شفاهی و کتبی مقام معظم فرماندهی کل قوا که در رابطه با نیروهای مسلح ابلاغ می‌گردد، گفته می‌شود. (۳)

از عبارت « اوامر فرماندهان رؤساء در ماده

۲۲ استنباط

می‌گردد که

این ماده علاوه

بر فرامین مقام

معظم رهبری

که فرماندهی

غالبه

در نیروهای مسلح راعهده دار هستند شامل دستورات سایر فرماندهان و رؤسا در سلسله مراتب فرماندهی نیز می‌شود چرا که کلمه فرماندهان و رؤسا بصورت جمع به کار رفته است.

دستورات چیست؟

دستورات عبارت است از کلیه تدابیر، ابلاغیه ها و خط مشی و روش جاری و دستوراتی که در رابطه با اداره اموزیگان / سازمان در انجام مأموریتهای محوله از طرف سلسله مراتب فرماندهی در نیروهای مسلح صادر می‌گردد. (۴)

فرمانده یاروسای کیست؟

فرمانده یاروسای فردی است که در خدمت به سبب شغل یا درجه و مسئولیتی که دارد در راستای انجام مأموریتهای محوله

از طریق سلسله مراتب، دارای اختیاراتی است. فرمانده یاروسای، مسئول اداره پرسنل واحد خود بوده و تنها مقامی است که در قبال اعمالی که واحد او انجام و یا از انجام آن بازمانده است، مسئولیت دارد. (۵)

دستورات فرمانده یاروسای چه ویژگیهایی باید داشته باشد؟

۱- دستورات باید صریح، روشن و قابل اجرا بوده و در حدود اختیارات و یارعايت قوانین و مقررات صادر گردد.

۲- دستوری که دارای تمام یایکی از جنبه های زیر باشد خیانت است و دستوردهنده و مجری آن خائن محسوب می‌شود. ۱- دستور جاسوسی به نفع دشمن و یا دولت های بیگانه و یا گروههای داخلی و یا خارجی مخالف نظام جمهوری اسلامی ایران.

۲- دستور جمله به مؤسسات و اجتماعات مجاز و هرگونه تشکیلات ملی، دولتی

و نیروهای

مسلح و یا دستور

خرابکاری

در آنها.

۳- دستور حمله

به مراکز

و تأسیسات

هرگاه دستوری که صادر می‌گردد خلاف شرع مقدس اسلام و قوانین مقام معظم فرماندهی کل قوا باشد، قابل اجرا نبوده و دستوردهنده مسئول و قابل پیگرد است.

و ادارات رهبری.

۴- هرگاه دستوری که صادر می‌گردد خلاف شرع مقدس اسلام و فرامین مقام معظم فرماندهی کل قوا باشد، قابل اجرا نبوده و دستوردهنده مسئول و قابل پیگرد است. ضمن آنکه عدم اجرا این قبیل دستورات بجاخواست نداشتن و مصون از تعقیب خواهد بود. (۶)

بنظر می‌رسد موارد مذکور ناظر به شرایط عادی است و در بعضی از مواقع مثل حالت اضطراری و یا جنگی و در مواردی که دستور مربوط به وظایف نظامی و خدمتی است، تکلیف چیز دیگری است و اگر هر یک از نیروها به بهانه خلاف شرع و یا خلاف قانون بودن دستور و یا مغایرت دستور با فرامین مقام معظم فرماندهی کل قوا

بر اساس استنباط شخصی بخواهد دستور فرماندهی را لغو نماید، ممکن است لطمه جبران ناپذیری بر پیکره نیروهای خودی وارد آید، لذا در زمان جنگ و بیاد شرایط اضطراری و امور خدمتی وظایف نظامی، اساساً بایستی حساب دیگری برای دستور فرماندهان یاروسا باز کرد. لذا در بند ب و پ ماده ۱۱ آئین نامه انضباطی نیروهای مسلح چنین آمده است:

بند ب: دستورات فرماندهان، رؤسا و مدیران که مربوط به وظایف نظامی و امور خدمتی می باشد باید به موقع از طرف مرئوسین به مورد اجرا گذارده شود.

بند پ: در زمان جنگ و شرایط عملیاتی که پرسنل ملزم به اجرای دستورات فرماندهان هستند هر آینه مرئوس، تشخیص دهد که دستورات صادره مغایر با دستورات مسلم شرع، فرامین مقام معظم فرماندهی کل قوا، حاکمیت نظام و قوانین جمهوری اسلامی ایران از جمله قوانین

و مقررات نظامی است، می بایستی بلافاصله پس از ابلاغ مستدلاً نظر خود را مبنی بر مغایرت دستورات صادره با موارد مذکور کتباً گزارش نماید. چنانچه فرمانده، رئیس یا مدیر مجدداً دستورات خود را کتباً ابلاغ نمود مرئوس موظف به اجرای آن و همزمان گزارش موضوع به فرماندهان بالاتر و مراجع ذیربط (عقیدتی سیاسی و حفاظت اطلاعات بر حسب مورد) خواهد بود. در این صورت فرمانده، رئیس یا مدیر جوابگویی مسئولیت‌های ناشی از عواقب ابلاغ دستور خود می باشد.

پس تا اینجا با تعریف فرمانده، رئیس، اوامر و دستورات آشنا شدیم و روشن شد تحت چه شرایطی اوامر و دستورات رؤسا و فرماندهان قابل اجراء است و نحوه اجرا چگونه است.

در بندهای ا و ب ماده ۲۲ نتیجه عدم اجرا

فرامین و دستورات رؤسا و فرماندهان در شرایط جنگی و حرکت به سوی دشمن، محاربین و مفسدین سیاه مناطقی که محدودیتهای ضروری اعلام شده بیان گردیده است. بر طبق همین ماده چنانچه لغو فرامین رؤسا و فرماندهان باعث افساد واخلال در نظام و شکست جبهه اسلام گردد، متخلف به عنوان محارب به اعدام محکوم خواهد شد و در غیر این صورت به مجازات حبس از دو تا پانزده سال محکوم خواهد شد. در ماده ۲۳ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح که ماده ای کلی است، هرگونه تخلف

© ۱۳۷۷

از قوانین و مقررات نظامی و انتظامی که مجازات خاصی در قوانین جزایی برای آن پیش بینی نشده، را مصداقی از لغو دستور بر شمرده که تعیین مجازات مرتکبین با توجه به تنوع این گونه جرایم، بین دو ماه تا دو سال حبس از اختیارات قاضی محکمه نظامی است. در تبصره های ذیل ماده ۲۳ تذکرات مسهی داده شده که لازم است توضیح مختصری پیرامون هر یک داده شود.

تبصره ۱- تخلفات انضباطی موضوع آیین نامه های انضباطی از شمول این ماده مستثنا می باشد.

تبصره ۲- چنانچه مخالفت با مقررات مربوط به منع ازدواج با اتباع بیگانه یا اتباع یگانه ای که به سبب ازدواج، تبعه ایران محسوب می شوند و یا منع عضویت در سازمان ها یا جمعیتها و احزاب سیاسی یا منع دخالت و شرکت در دسته بندی ها یا مناقشه های سیاسی باشد، به حبس از شش ماه تا سه سال و اخراج از خدمت و استرداد هزینه های تحصیلی در صورت عدم انجام

تجدد مقرر محکوم می شود.

توضیح تبصره ۱- بدیهی است چنانچه تخلفات نظامی یا انتظامی عنوان خاص جزایی در قوانین جزایی مربوط به نیروهای مسلح را داشته باشد مرتکب بر طبق همان قانون مجازات خواهد شد. لیکن اگر فاقد این عنوان خاص باشد بر طبق آیین نامه انضباطی نیروهای مسلح مصوب فرماندهی معظم کل قوا، توسط فرماندهان مربوط، تنبیهات متناسب اعمال خواهد شد. اما نکته قابل توجه اینکه برای برخی از اعمال هم در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح پیش بینی مجازات شده و هم در آیین نامه انضباطی نیروهای مسلح آن عمل قابل تنبیه است. مثلاً مطابق بند « ن » ماده ۱۱۶ آیین نامه انضباطی « قصور و تقصیر و سهل انگاری در به کارگیری توان و امکانات دفاعی جهت انجام مأموریت در مقابل دشمن » تخلف انضباطی

است و فرماندهان می توانند مرتکب را مطابق آیین نامه تنبیه نمایند که البته تنبیهات در نظر گرفته شده در آئین نامه بسیار متنوع است و از تسویخ شفاهی شروع شده و می تواند تا اخراج از خدمت افزایش یابد. از طرفی همین عمل بر طبق ماده ۱۶ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح، جرم تلقی شده و مجرم را تا حد محارب قابل مجازات می داند. برخی معتقدند این مواد بایکدیگر تداخل داشته و در عرض هم قرار دارند، لذا چنانچه به عنوان مثال کسی مرتکب عمل فوق یعنی عدم به کارگیری توان و امکانات در مقابل دشمن گردید و تنبیه انضباطی شد، چون یک بار مجازات شده دیگر نمی توان او را در محکمه نظامی محاکمه نمود و در مقابل دسته ای معتقدند تنبیهات پیش بینی شده در آیین نامه انضباطی، در عرض مجازات کیفری نیست بلکه در طول آن

ارتباط غیرمجاز نظامیان با افسران بیگانه در همه کشورهای در همه ارتشهای جهان به عنوان یک نوع آفت برای نیروهای مسلح کشور مطرح است.

می‌گیرد سپس اورابه بیمارستان منتقل نموده و به اطلاق عمل برده و تسج عمل جراحی قرار می‌دهند که همه این اقدامات لازم و ضروری و مکمل یکدیگرند.

توضیح تبصره ۲- ارتباط غیرمجاز نظامیان با افراد بیگانه در همه کشورهای در همه ارتشهای جهان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و همیشه به عنوان یک نوع آفت برای نیروهای مسلح کشور مطرح است. طبیعی است یکی از راههای ارتباط نظامیان با اتباع بیگانه، ازدواج با اتباع بیگانه است که راه نفوذ بیگانگان را به حزیم نیروهای مسلح باز می‌کند. لذا قانونگذار با ایجاد تمهیداتی خواسته تا این اقدام را هر چه بیشتر محدود و ضابطه‌مند نماید. به همین منظور نظامیان را مکلف دانسته قبل از ازدواج با اتباع بیگانه مراتب را با نهاد ذی ربط دریگانها که اصولاً حفاظت اطلاعات می‌باشد در میان گذارده و طلب مشورت نمایند. و چنانچه نهاد مزبور این اقدام را به مصلحت دانست و اجازه داد انجام و در غیر این صورت نباید انجام شود.

همچنین یکی دیگر از عوامل سستی و فشل در نیروهای مسلح، ورود آنان در احزاب، گروهها، جمعیتها، دستجات و مناقشه‌های سیاسی است چرا که هر گروه و حزب و دسته پیرو اساسنامه، مراسمنامه و اهداف گروهی خاصی است که نیروهای مسلح با ورودشان به این احزاب و گروهها قبل از هر چیز بایستی باینند همان اهداف بوده و همه توان و نیرو و وقت خود را صرف پیشبرد اهداف حزبی و گروهی خود و مبارزه با گروهها و احزاب مخالف نمایند، لذا از مهمترین وظیفه و رسالت خویش که دفاع از نظام و کشور است باز خواهند ماند. و بدیهی است که با چنین نیروی مسلحی که اعضای آن هر یک سنگ گروه و دسته و حزب خویش را به سینه می‌زنند نمی‌توان به صورت یک پارچه در مقابل دشمن ایستاد

و از کیان کشور و نظام دفاع نمود. از این رو اسامی راحل عظیم الشان در زمان حیات با ارزش خویش بارها برای موضوع تأکید فرمودند که نیروهای مسلح بایستی از گرایش به احزاب و گروهها و دسته بندیها دور بمانند و همانند بنیانی مرصوص از کشور و نظام دفاع کنند. و این مطلب را آن قدر با اهمیت می‌دانستند که بخشی از وصیت نامه سیاسی الهی خویش را به آن اختصاص داده‌اند. آنجا که می‌فرمایند:

... وصیت اکید من به قوای مسلح آن است که همان طور که از مقررات نظام، عدم دخول نظامی در احزاب و گروهها و جبهه هاست؛ به آن عمل نمایند و قوای مسلح مطلقاً چه نظامی و انتظامی و پاسدار و بسیج و غیر اینها، در هیچ حزب و گروهی وارد نشده و خود را از بازیهای سیاسی دور نگه دارند. در این صورت می‌توانند قدرت نظامی خود را حفظ و از اختلافات درون گروهی مصون باشند و بر فرماندهان لازم است که افراد تحت فرمان خود را از ورود در احزاب منع نمایند....

همچنین مقام معظم فرماندهی کل قوا، حضرت آیه الله العظمی خامنه‌ای (مُدظله العالی) نیز بر این موضوع تأکید فرموده‌اند.

لذا تبصره ۲ ماده ۲۳ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح، مقرر داشته: چنانچه نظامیان بدون رعایت دستور عدم ازدواج با اتباع بیگانه و یا عدم ورود در احزاب و گروهها به این امور مبادرت ورزیدند علاوه بر مجازات کیفری (شش ماه تا سه سال حبس) از خدمت اخراج شده و چنانچه خدمت مورد تعهد خود را انجام نداده باشند بایستی هزینه های تحصیلی مربوطه را نیز بپردازند.

(ادامه دارد)

پی‌نوشت:

۱ و ۲- فرهنگ عمید.

۳- ماده ۲- آیین نامه انضباطی ن. م.

۴- ماده ۳- آیین نامه انضباطی ن. م.

۵- مستنبط از ماده ۴، آیین نامه انضباطی ن. م.

۶- ماده ۶ آیین نامه انضباطی ن. م.

است. یعنی اینکه مثلاً اگر فرماندهی در مرز و مقابل دشمن از تمام توان و امکانات دفاعیه ای که در اختیارش گزارده شده استفاده نمود و موجب تسلط دشمن بر مواضع و نیروهای خودی شد هیچ مانعی ندارد که فرماندهان رده‌های بالاتر، فرمانده خاطی را بر طبق اختیارات مندرج در آیین نامه، چند شبانه روز بازداشت نموده سپس تسلیم دادگاه نمایند. به نظر می‌رسد استدلال دسته دوم منطقی تر و موجه تر است. زیرا نمی‌توان گفت برای چنین مجرمی که با قصور و تقصیرش باعث شکست و نابودی جبهه خودی و تسلط دشمن شده، همان تنبیهات پیش بینی شده در آیین نامه کافی است و چون یک بار مجازات شده دیگر نمی‌توان او را برای بار دوم مجازات نمود چرا که اصولاً دو مجازات مورد نظر (مجازات آیین نامه ای و مجازات مندرج در قانون) از دو سنخ و دو مقوله جداگانه است.

دسته اول به عنوان اختیارات ویژه فرماندهی به لحاظ ایجاد اقتدار و برقراری نظم و انضباط در یگان پیش بینی شده و دسته دوم مجازاتی است که مجرم متناسب با عمل مجرمانه اش بایستی تحمل کند که طبیعتاً سخت تر و بازدارنده تر است. اعمال این دو مجازات را می‌توان به اقدامات فوری و اورژانسی که بر روی یک مصدوم در صحنه تصادف انجام می‌گیرد با اعمال جراحی در اطلاق عمل مقایسه نمود. لذا بر روی مصدومی که در اثر سانحه دچار خونریزی شدید و شکستگی استخوان شده ابتدا فوریتهای پزشکی و کمکهای اولیه از قبیل جلوگیری از خونریزی و بستن آتل برای پیشگیری از جابجایی استخوانها صورت